

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในระหว่างการปรับตนเองเพื่อแสวงหาทิศทางของสังคมในอนาคต ทั้งนี้เนื่องจากที่ผ่านมาสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสของเศรษฐกิจโลกและกระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์ โดยเฉพาะสังคมในชนบทได้เผชิญหน้ากับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองอย่างมากมาย วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมได้เปลี่ยนแปลงไป ระบบเศรษฐกิจของชุมชนซึ่งเรียบง่ายตามลักษณะทางนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก ได้ถูกกำหนดด้วยกลไกของตลาดที่มีความซับซ้อน ซึ่งส่งผลกระทบต่อศิลปวัฒนธรรม สภาพจิตใจของคนในสังคมตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงด้านวัฒนธรรมการบริโภค ระบบการผลิตในสังคมชนบทถูกกำหนดให้สนองต่อความต้องการของตลาด มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการผลิตแบบครัวเรือนมีการพึ่งตนเองมาเป็นการผลิตเพื่อการค้าขาย พฤติกรรมต่าง ๆ ของสังคมเมืองได้กลายเป็นแบบแผนที่ชาวชนบทและชาวเขาได้หยิบยืมหรือลอกเลียนแบบไปใช้แทนวิถีชีวิตดั้งเดิมของตนเอง

หมู่บ้านในท้องที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ผู้เขียนได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นข้าราชการครูที่โรงเรียนสบเมยวิทยาคม อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน สังกัดกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเปิดทำการสอนทั้งระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ประชากรในเขตอำเภอสบเมยส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง จากการสำรวจของอาจารย์หมวดวิชาสังคมศึกษาปีการศึกษา 2543 พบว่านักเรียนที่เข้ามาศึกษาต่อที่โรงเรียนทั้งที่เดินทางไปกลับ และนักเรียนที่พักอยู่ในหอพักของโรงเรียนจำนวนร้อยละ 43 ของนักเรียนทั้งหมดคือนักเรียนชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง นักเรียนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียนจะศึกษาอยู่กับศูนย์การเรียนชุมชนต่าง ๆ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนของอำเภอ และบางส่วนออกไปช่วยงานผู้ปกครองในการทำไร่และประกอบอาชีพทางการเกษตร

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่พบเห็นทั่วไปและมีเป็นจำนวนมาก ได้แก่ กะเหรี่ยงสะกอ ร่องลงมา ได้แก่ กะเหรี่ยงโปว์ คำว่า “ปกากะ-ญอ” เป็นภาษากะเหรี่ยงสะกอที่แปลว่า “คนที่เรียบง่าย” ซึ่งหมายถึงเป็นคนชาวเขาที่มีความสมถะนั่นเอง (ประวิทย์ โปธิอาศน์, 2537) เมื่อผู้เขียนได้ไปปฏิบัติหน้าที่ที่อำเภอสบเมยมีโอกาสดูออกไปเยี่ยมบ้านของนักเรียน ได้พบเห็น

สภาพความเป็นอยู่ของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียน รวมทั้งได้เห็นประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่นั่น ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ได้เคย รู้มาก่อน ตลอดจนสังเกตเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ค่อย ๆ เกิดขึ้นในสังคมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ที่อยู่บริเวณใกล้ ๆ กับโรงเรียนซึ่งมีการติดต่อไปมาหาสู่กับภายนอกและสามารถรับรู้ข่าวสารได้ สะดวกในทุก ๆ ทาง เป็นสังคมที่มีการพึ่งพิงกับสังคมภายนอกมากขึ้น ตลอดจนมีหน่วยงาน ทั้งในภาครัฐและเอกชนเข้าไปส่งเสริมในด้านต่าง ๆ ปรัชญาการณดังกล่าวนี้วันจะมีการ เปลี่ยนแปลงมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชาวเขา เผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมยเปลี่ยนแปลงไป ในโอกาสที่ผู้เขียนได้มาศึกษาต่อในระดับ บัณฑิตศึกษา สาขาวิชาโภชนศาสตร์ศึกษา จึงมีความสนใจที่จะศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัด แม่ฮ่องสอน ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนในหมวดวิชาคหกรรมของ โรงเรียน นอกจากนั้นยังเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และยกระดับคุณภาพชีวิตของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง อาทิ เช่น สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ สำนักงาน เกษตรอำเภอสบเมย ฯลฯ และสามารถนำไปปรับใช้กับชาวเขาเผ่าอื่น ๆ ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่า กะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สมมุติฐานการวิจัย

การศึกษา อาชีพ ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอิทธิพลจากสื่อต่าง ๆ เป็น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในพื้นที่ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประโยชน์ที่ได้รับ

การศึกษาเรื่องนี้จะได้ข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนหรือเผยแพร่ พฤติกรรมการบริโภคที่ถูกต้องทั้งแก่ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงและกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ

นิยามศัพท์เฉพาะ

ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมายถึง ชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงบ้านแม่ทะลุ ตำบลสบเมย บ้านแม่คะตวน ตำบลแม่คะตวน บ้านแม่สวดใหม่ ตำบลแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การบริโภค หมายถึง การรับประทานอาหารประเภท กว หวาน รวมถึงเครื่องดื่ม ในการศึกษานี้จะหมายถึง การบริโภคของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปัจจัยส่วนบุคคล หมายถึง ปัจจัยซึ่งอาจมีอิทธิพลเกี่ยวกับการบริโภคของบุคคลในครอบครัว เช่น อายุ ความรู้ ฐานะทางเศรษฐกิจ และสุขภาพ

ปัจจัยภายใน หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการบริโภคของบุคคล เป็นพฤติกรรมที่บุคคลอื่นไม่สามารถมองเห็นได้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการบริโภค ความเชื่อด้านการบริโภคอาหาร และวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคอาหาร (เฉลิมพล ต้นสกุล, 2538) ในศึกษานี้จะหมายถึงปัจจัยภายในของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ปัจจัยภายนอก หมายถึง สิ่งที่มีอิทธิพลเกี่ยวกับการบริโภค เป็นพฤติกรรมที่แสดงออกให้บุคคลอื่นสามารถมองเห็นได้ เช่น การศึกษา สื่อโฆษณา สื่อจากบุคคล สภาพแวดล้อม อาชีพ และฐานะทางเศรษฐกิจ (เฉลิมพล ต้นสกุล, 2538) ในศึกษานี้จะหมายถึงปัจจัยภายนอกของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อาหารแบบดั้งเดิม หมายถึง การรับประทานอาหารที่รวมถึง ประเภทของอาหาร วิธีการประกอบอาหาร และวิธีการรับประทานอาหารที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ในศึกษานี้จะหมายถึง อาหารแบบดั้งเดิมของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

อาหารแบบใหม่ หมายถึง การรับประทานอาหารที่รวมถึงประเภทของอาหาร วิธีการประกอบอาหารและวิธีการรับประทานอาหารที่พบเห็นอยู่ในปัจจุบัน ในศึกษานี้จะหมายถึงอาหารแบบใหม่ของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงในพื้นที่ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง ในเขตพื้นที่อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่ทะลุ ตำบลสบเมย บ้านแม่สวดใหม่ ตำบลแม่สวด บ้านแม่คะตวน ตำบลแม่คะตวน จำนวนประชากรทั้งหมด 779 คน คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ที่ความเชื่อมั่น 95% ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 259 คน โดยใช้แบบสัมภาษณ์ซึ่งได้เก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 25 พฤศจิกายน - 10 ธันวาคม 2543

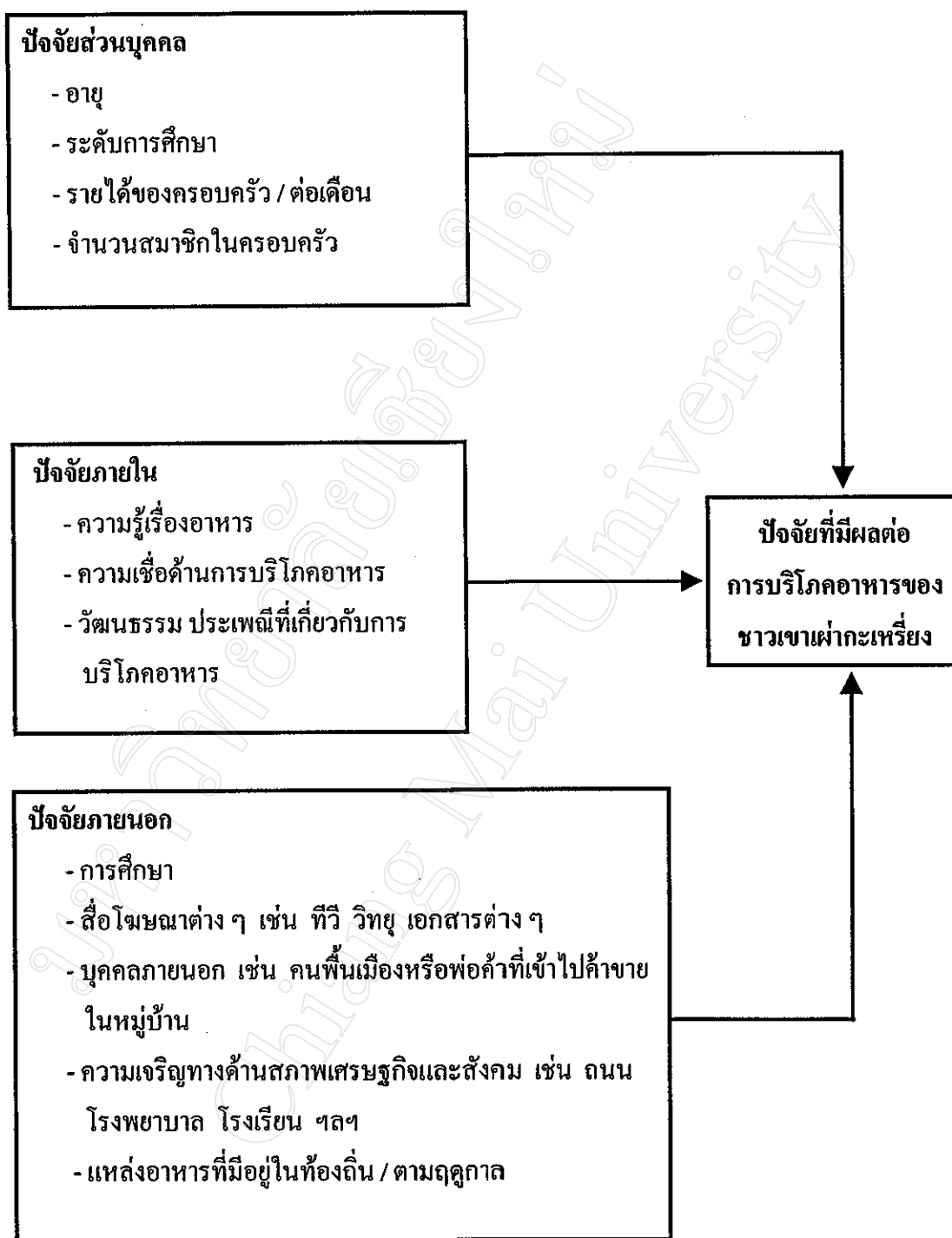
กรอบแนวคิด

อาหารและโภชนาการได้รับการบรรจุให้เป็นองค์ประกอบสำคัญ ในหมวดที่ 1 ของเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานของชีวิต (จปฐ.) ที่ระบุว่า “ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะ และเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย” แต่ถ้าประชาชนบริโภคอาหารไม่ถูกต้องหรือไม่ถูกสุขลักษณะแล้วก็จะทำให้เกิดปัญหาภาวะทุพโภชนาการตามมา กล่าวคือ การขาดสารอาหาร การได้รับสารอาหารเกิน ซึ่งอาจทำให้เกิดการสูญเสียทรัพยากรบุคคลในวัยทำงานของสังคม โดยทั่ว ๆ ไปแล้วแบบแผนในการรับประทานอาหารของคนในแต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม จะถูกจำกัดอยู่ในกรอบของการเลือกอาหารด้วยปัจจัยต่าง ๆ หลายประการด้วยกันนับตั้งแต่สภาพทางภูมิศาสตร์ ความสามารถในการผลิต การกระจายอาหาร สภาพทางเศรษฐกิจ ตลอดจนปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งปัจจัยทางวัฒนธรรมนั้นจะหมายถึง ความเชื่อ การบริโภค

นิสัย และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการรับประทานอาหาร

การบริโภคอาหารไม่ใช่พฤติกรรมตามธรรมชาติที่บุคคลจะทำได้โดยเสรีตามอำเภอใจ การบริโภคหากเป็นการกระทำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม และเกี่ยวข้องกับผู้อื่นเสมอ มนุษย์มีการเรียนรู้พฤติกรรมกรบริโภค โดยผ่านกระบวนการกล่อมเกลางานสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้อย่างหนึ่ง เพื่อให้สมาชิกในสังคมได้รับและยึดถือปฏิบัติในทิศทางเดียวกันทั้งทางด้านพฤติกรรม ความเชื่อ และการให้การศึกษาเพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ในขณะเดียวกันผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้ได้ดีที่สุดในชุมชน คือ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน โรงเรียน และกลุ่มอาชีพ โดยมีครอบครัวเป็นส่วนสำคัญที่สุด

ชนิตา รักษ์พลเมือง (2534) กล่าวว่า การถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมและทักษะที่จำเป็นตามกระบวนการขัดเกลางานสังคม นอกจากจะเป็นการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันแล้ว ยังเป็นการช่วยพัฒนาบุคคลในทางที่ต้องการและให้บุคคลเรียนรู้การปรับตัวเข้ากับวิถีชีวิตที่เป็นระเบียบและมีทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิต เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลและเป็นกระบวนการสองทางในการเรียนรู้วัฒนธรรมหรือวิถีชีวิต แนวความคิด ค่านิยมระหว่างสมาชิกเก่าและสมาชิกใหม่ของสังคม โดยผ่านสื่อต่าง ๆ นับตั้งแต่ ครอบครัว โรงเรียน ศาสนา สถานที่ทำงาน สื่อมวลชน ฯลฯ จึงเสนอกรอบความคิด ปัจจัยที่มีผลต่อการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงตามแผนภูมิที่ 1 ต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก กับการบริโภคอาหารของชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง